

Semblança

CONSELL EDITOR

Ma poi ch'ï' fui al piè d'un colle giunto,
là dove terminava quella valle
che m'avea di paura il cor compunto,
guardai in alto.

Inferno, I, 13-16

Lola Badia va créixer al barri de Sant Pere de la Barcelona antiga. La mare era professora de matemàtiques. Al pare, també professor, l'apassionaven la filosofia i la poesia, i va traduir els *Sonets a Orfeu* de Rilke. A Barcelona els anys cinquanta i seixanta eren una època tirant a grisa, però Lola Badia va estudiar-hi les arts liberals en italià fins al *liceo scientifico*. Això vol dir amarar-se de Francesco De Sanctis i les *tre corone*, i trobar-se com a casa tant amb Dante, o Cecco, o Leopardi, com amb els clàssics. Tal vegada també explica el seu interès per la filosofia i l'astronomia, documentat per un bon grapat de publicacions —la primera sobre l'Art de Lull és una coedició del *Tractat d'astronomia*— i pel costum d'observar els astres amb telescopi o sense. No consta l'origen de la seva passió pel cant, si bé molts li deuen haver sentit entonar a classe una peça dels trobadors o, no tants, afinar l'*Adeste fideles* entre l'alegria popular del Royal Albert Hall. Hi ha persones que fan compendi de les arts liberals i encara n'hi afegeixen. Lola Badia desgrana amb fervor els noms d'ocells i plantes en les seves caminades per prats, pletes i collades, i ha apamat el Pirineu enfilant valls i tarteres, sense aturar-se a reposar o a fer un glop.

Les llengües hispàniques en peu d'igualtat fan part de la formació de romanista que va iniciar el 1968 a la Universitat de Barcelona i, des del 1970, a la renascuda Universitat Autònoma, llavors amb seu al claustre del monestir de Sant Cugat, i va acabar el 1977 amb una tesi doctoral sobre el *Cançonet de Ripoll*, clara i concisa, dirigida per Martí de Riquer, mestre primordial per ample coneixement i entusiasme inacabable. A l'Autònoma també va rebre les lliçons de Josep Romeu —«picar pedra i no fer volar coloms» és la més recordada—, les de Joaquim Molas i, fonamentals, les d'un jove Francisco Rico ja expert en els *studia humanitatis*. Les llengües germàniques van quallar des-

prés per les visites constants al Raimundus Lullus Institut de Friburg de Brisgòvia i gràcies a una beca Frances A. Yates concedida pel Warburg Institute de Londres, a una estada al Pontifical Institute of Mediaeval Studies de Toronto i a prou estius passats a Cambridge. Mentrestant, cultivava el coneixement d'Itàlia i Occitània de la millor manera possible: passant-hi temps i fent-hi amics.

Lola Badia viatja tant com pot, sigui per veure l'eclosió d'un guèiser en la nit àrtica, sigui per tramuntar els Alps pel mateix coll que va travessar Hanníbal o, una mica més avall, pel de la Maddalena. Tots dos porten cap al Torí del Risorgimento. Roma és capital de civilització; Nàpols, fogar de l'humanisme llatí a l'antiga Corona d'Aragó. Al nord hi ha el Vèneto i el territori del friülà, apamat amb Xavier Lamuela; més avall, el Marzocco florentí. A imitació de Llull, estades i trajectes han servit per llegir i treballar de manera incalculable —ja esparveraria un còmput de la feina d'anys feta en l'hora llarga de tren que uneix Girona amb Barcelona. També il·lustrarien l'anecdolari pintoresc: el català que viatja a l'estranger amb l'orgull de la tradició —Ramon de Penyafort, Llull, Arnau de Vilanova i Vicent Ferrer, tots en llatí a les sales de reserva— es pot trobar en una *high table* que algú —cervantista despistat o romàntic incurable— li demani si a Barcelona encara hi baixen els bandolers emboscats a les (imaginàries) muntanyes de l'entorn.

Força amics participen en aquest homenatge; altres, com ara Gerard Gouiran, és com si hi fossin. Alguns han traspassat, dissortadament; així, Alan Deyermond, Jocelyn N. Hillgarth, Modest Prats, Robert Pring-Mill, Peter Ricketts o Jaume Vallcorba. Lola Badia és enemiga del cofoisme i sembla que hagi nascut amb anticossos que combaten la mitificació. Tenir beca al Warburg als primers anys vuitanta, tanmateix, volia dir trobar-se amb la memòria de Frances Yates, estudiosa del lullisme al Renaixement (traduïda al català a instància i amb pròleg de Lola Badia), o topar amb Ernst H. Gombrich sortint del despatx. N'ha conservat una admiració excepcional, per l'home i pel valor d'una obra que reuneix la història de la cultura de tradició germànica amb la britànica. Aquesta ànima s'ha sobreposat a l'italià i el llatí apresos de cor en la primera joventut.

Per què amb aquesta formació Lola Badia s'ha consagrat a la història de la literatura catalana medieval i a l'obra de Ramon Llull, és una pregunta que pertany a la intimitat. Fet i fet, però, una mirada atenta a la seva bibliografia ensenya que en realitat s'ha dedicat a llegir la literatura del país amb el bagatge adquirit, per tal d'ampliar-ne el camp i dignificar-la. No és insòlit que una frase de Dante (*Fa che tu scrivi*) introdueixi un seu estudi de literatura cata-

lana, ni fa estrany que les *Pòntiques* apareguin al rerefons de la seva lectura d'Ausiàs March o l'*Hercules furens* en la de Bernat Metge, o que hagi abordat la formació literària d'un classicista com Carles Riba, tocat per De Sanctis. Aquesta orientació oxigenada ha volgut transmetre-la als deixebles. De la seva cartera, ara substituïda per una maleta amb rodes, n'han sortit llibres de tota mena per a tothom, transportats diàriament a costa dels genolls. En un país sense biblioteques de debò, ella, que n'ha explorat tantes a fora, ha esdevingut una biblioteca ambulant. Lola Badia ha estat perfectament capaç de fer ella mateixa fotocòpies de qualsevol llibre introbable per a un estudiant, i així en van circular molts quan Google no existia. A la seva escola no hi ha uniforme, ni mètodes o ideologies que engavanyin; més aviat hi ha bon humor, bons models i autonomia. L'escola pot ser el despatx o una passejada, o una conversa mentre prepara el *pesto* amb l'alfabrega de casa.

Voler detallar les seves publicacions seria forassenyat. Hi ha unes línies de força ben clares, però. Ha cercat la petja clàssica en *Curial e Güelfa*, Ausiàs March i Joan Roís de Corella. Ha restaurat l'estudi de les traduccions, que dormia el son dels justos des de la preguerra, amb preferència per les de Ciceró, Ovidi i Boccaccio, però sense descuidar la de la regla de sant Benet (publicada amb el pseudònim Digna Vallvé) o la de Rodrigo Jiménez de Rada. Ha situat Bernat Metge —estimadíssim— al lloc que li pertoca, n'ha destacat el coneixement del *De remediis* de Petrarca i l'ha distingit de l'humanisme llatí. Ha mantingut la línia de la romanística riquieriana amb edicions i estudis sobre la tradició trobadoresca i l'artúrica —devia meravellar-se en descobrir el *Lanval* de Maria de França al fons d'unes *Noves noves rimades*. Ha obert el camp als textos científics, des de la versió catalana del *Dragmaticon* de Guillem de Conches fins a l'occitana de l'enciclopèdia de Bartomeu l'Anglès, i ha aplicat aquest coneixement als textos literaris. Mai no oblida l'italià quan convé recordar Cavalcante dei Cavalcanti si es tracta d'epicureisme medieval, o bé una peça de Petrarca per provar que March no era petrarquista. Com si fos un sol text, ha situat les lletres catalanes medievals en el marc de la cultura europea. Pel que fa a l'obra lul·liana, ha mostrat que convenia aplicar amb rigor la visió de Jordi Rubió i Balaguer, val a dir la necessitat d'identificar d'una vegada per totes el Llull literat i el Llull filòsof, i deixar d'estudiar-ne la faceta literària com si l'Art no existís; per això ha explorat noves rutes del territori que Pring-Mill va definir com la transmutació lul·liana de la ciència en literatura. I, encara, no s'ha estat de seguir les afinitats electives, amb Leopardi, J. R. R. Tolkien o Italo Calvino.

Martí de Riquer, hellenista en origen, va dedicar el gruix de la feina de postguerra al vers i al món de la cavalleria. Lola Badia s'ha inclinat per la prosa, entesa com una manifestació de la retòrica i de la cultura clàssica. Aquí es mostra la persona. Després del *Cançoneret de Ripoll*, el 1984 va signar una co-edició de Jordi de Sant Jordi («Dominus Martinus mandavit michi»), però el primer recull del tot propi, del 1988, es diu *De Bernat Metge a Joan Roís de Corella* i conté les llavors de molta feina posterior. En l'obra de Metge, hi veu un temperament d'anguila, irònic —«Ride opportunamente l'uomo moderno?», pregunta un text pronunciat a Siena el 2002—, capaç de subvertir els valors establerts d'un sermó, de la literatura cortesana i de l'ortodòxia en general. En Roís de Corella, hi observa la lliçó moral per mitjà d'una retòrica reivindicada contra el prejudici de la historiografia que hi llegia l'anunci d'una decadència. Entre l'un i l'altre, l'estudi sobre la mitologia a *Curial e Güelfa* —una cultura que s'havia considerat supèrflua— va ser una epifania: el títol destaca la «reverenda lletradura», la cultura clàssica admirada per l'autor anònim de la novel·la i, possiblement, l'*humus* que Lola Badia buscava en la formació de tots aquests prosistes. Amb el dipòsit del temps, l'edició del *Curial* (amb Jaume Torró) impressiona.

Als anys vuitanta la renovació historiogràfica era indispensable. Antoni Rubió i Lluch, alumne de Manuel Milà i Fontanals, va morir el 1937. El seu fill, Jordi Rubió i Balaguer, va restar al marge de la universitat de la postguerra. Martí de Riquer va esdevenir la baula essencial en la transmissió del coneixement de la literatura antiga, val a dir el miracle filològic que havia germinat amb els Estudis Universitaris Catalans des del 1904. Lola Badia va decidir actuar com un agent de divulgació i ampliació d'aquesta tradició. No solament ha llevat alumnes propis, sinó que d'entrada en va recollir de quatre universitats. Ben aviat, el 1987, inspirant-se en el Medieval Hispanic Research Seminar d'Alan Deyermond al Westfield College, va crear un seminari de literatura medieval que els agrupés i els obrís una finestra a l'estranger: de bon principi hi van intervenir Stefano Asperti (venint de Roma), Curt Wittlin (del Canadà) i Albert Hauf (tornat de Cardiff). Trenta anys després, han desfilat pel Seminari de Literatura i Cultura de l'Edat Mitjana i l'Edat Moderna (SLIMM) centenars de ponents —a no pocs dels animats sopars posteriors escauria el *Què us diré?* de Ramon Muntaner. El Seminari ha donat lloc al Grup Narpan, format per un ampli equip, reconegut per un nom singular: Narpan és un personatge lul·lià que ensenya a no treballar sol —ni sol quan hi ha un grup, es podria glossar, ni el grup sol quan hi ha una cultura europea i una tradició pròpia que cal respectar.

Tota aquesta feina ha estat possible perquè, del 1973 fins ara, Lola Badia ha passat per tres universitats i, a cada pas, ha mirat de fecundar allò que podia donar fruit. Al Col·legi Universitari de Girona, llavors part de la Universitat Autònoma, va néixer la iniciativa de fundar l'Institut de Llengua i Cultura Catalanes i, per acord amb la Diputació, la d'editar les obres de Francesc Eiximenis (els dos primers volums són del 1986 i el 1987). Després de guanyar una càtedra (a Mallorca) el 1983, des de l'Autònoma de Bellaterra va promoure amb Pedro Cátedra una col·lecció amb nom leopardià, stelle dell'Orsa. Hi van veure la primera llum moderna, entre altres volums, una versió del *Phantasticus* de Llull, a càrrec seu, i *Del Tostado sobre el amor*, de Cátedra, testimonis d'una amistat que es reflecteix igualment al primer número d'*El Cro-talón*. També en aquests anys va iniciar (amb Josep Massot i Muntaner) la publicació de *Llengua & Literatura*, revista de la Societat Catalana de Llengua i Literatura de l'Institut d'Estudis Catalans. Altres esforços han afaïçonat col·leccions de les editorials Barcino, Empúries i Quaderns Crema. Des del 1987 ha exercit a la Universitat de Barcelona (amb un parèntesi a la de Girona). Hi ha fundat el Centre de Documentació Ramon Llull i hi ha creat el portal Llull DB, que recull i actualitza tota la documentació lul·liana d'Anthony Bonner, amb qui l'uneixen dècades d'amistat, humor i afició a la botànica. L'itinerari docent i el recorregut per centres d'investigació de França, la Gran Bretanya i Itàlia no han de fer oblidar les dreces: la que duia a l'admirat Joan Fuster i a València en conjunt, la marítima cap a la Mallorca de Llull, la peninsular que ha mantingut l'enllaç amb l'hispanisme, o la que portava a Luis García Ballester i a la història de la ciència.

Tants camins per terra i mar han orientat la feina de molts deixebles i col·laboradors. A Lola Badia se li pot demanar una explicació sobre la clàusula *fi-lloque* o sobre l'art de predicació, sobre Tàcit o l'Ovidi exiliat, sobre Vicenç de Beauvais o Leonardo Bruni. No es tracta d'un coneixement taxonòmic. Posseeix —diguem-ho sense embuts— un microprocessador de dades rapidíssim i l'aplica sense descans. Per preparar una exposició a la Universitat de Bochum sobre les lletres catalanes i la història dels turcs, va treure del calaix tota la documentació medieval possible i va estudiar a fons el *Lepant* de Joan Pujol, i així amb tot i arreu. Deu ser pel costum de caminar sense parar per la bibliografia específica, la de l'arbre, i per l'altra, la del bosc, i per aquell principi de no aturar-se a fer un glop, és a dir, no caure en el parany de Narcís. No mirar-se a l'estany vol dir començar una feina tan bon punt s'ha acabat l'anterior, i mantenir la idea d'un projecte quan l'oportunitat és rebeca. Ja el

1990 tenia l'encàrrec d'escriure un manual de literatura catalana medieval per a l'editorial Vicens Vives. Una vintena d'anys després, l'encàrrec ha donat lloc als tres volums de *Literatura medieval*, amb una trentena de col·laboradors, que tanmateix no haurien arribat a port sense la direcció i la redacció suplementària de Lola Badia. Aquests tres volums, dissenyats a partir de la *Història de la literatura catalana* de Martí de Riquer, del 1964, no la volen substituir. Com en qualsevol tradició literària que aspira a la consistència, la posen al dia tant com és possible, complementant-la amb dades d'arxiu i més context històric.

Lola Badia va ingressar a la Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona el 1996 amb un discurs sobre ciència i literatura —hi oferia, per primera vegada, un panorama de la significació cultural dels textos mèdics catalans i en reivindicava el valor per a la història de les lletres, il·lustrant-lo amb la interpretació de conceptes de medicina presents en passatges d'Ausiàs March o de Llull que fins aleshores havien resultat enigmàtics. Aquesta acadèmia és la més antiga de les catalanes i encara la presidia des d'una torre gòtica (amb algun fonament romà) Martí de Riquer, que en una ocasió havia explicat com s'hi accedia des del carrer d'Hèrcules, fundador mític de la ciutat, passant per l'església dels Sants Just i Pastor, d'origen paleocristià i lligada al pas de Paulí de Nola per Barcelona l'any 393. L'any 2000 la Generalitat de Catalunya va concedir a Lola Badia la Medalla Narcís Monturiol al mèrit científic. Segurament també li hauria agradat rebre un premi que recordés Francesc Aragó. El 2016 se li atorgà el Premi Nacional de Cultura.

Lola Badia és una investigadora de la cultura medieval europea i una guia en l'estudi de la literatura catalana antiga. Ha desoït els cants de sirena i ha aplicat la gestió a la investigació, sobretot la dels joves; no ha escoltat gaire la música de la torre acadèmica i ha dedicat molt temps a la divulgació de la literatura medieval en manuals i edicions d'ensenyament, i per mitjà de traduccions. En tots aquests camps ha caminat de manera incansable. La família li ha fet costat —Alfred Badia va traduir al català una antologia de trobadors triada per ella; amb Xavier Lamuela va publicar una edició normalitzada de Bernat Metge; la filla Helena ha col·laborat en més d'una feina d'edició amb l'empenta dels joves.

A l'aula sol captivar, mirada enllà. En la conversa privada, escolta. Al moment de taula —li agrada convidar—, destapa la ironia cordial. A qui no la coneix, la persona imposa per la presència i l'aire que promet i exigeix compromís. Entre la cordialitat i el compromís, Lola Badia ha dedicat més de mig segle a les lletres amb un entusiasme indomable, com el d'aquell que puja un coll llunyà i veu el tue encara més amunt, però no s'atura.